

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 2630-600X

VASAD

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi - Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 5 - Sayfa/Page: 71-86
Makale Bilgisi / Article Info / Geliş/Received: 15.01.2020 / Kabul/Accepted: 29.03.2020
Yayın Tarihi/ Date Published: 28.06.2020

Atıf/Citation: Sevinçli, Ç. (2020). Türk Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik.
Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5, 71-86

Araştırma Makalesi / Research Article

Çağrı SEVINÇLİ

Arş. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi
Kamu Yönetimi Bölümü
cagri.sevincli@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5868-3498

Türk Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik *Probation in The Turkish Criminal Justice System*

Öz

Bu makalede kökeni yüzyıllar öncesine dayanan, birçok farklı isimle uygulama imkânı bulmuş, suçluların ıslah edilerek tekrardan modern dünyanın bir bireyi olmalarının yolunu açan denetimli serbestlik kurumu ele alınmıştır. Denetimli serbestlik kurumu önceleri kişi hakkında verilmiş olan bir hapis cezasının ertelenmesi şeklinde uygulamada olmuş ancak zamanla bu yöntem, suçlunun ıslah programlarına katılması, topluma adapte edilmesi, görevli kişiler gözetiminde hareketlerinin incelenmesi halini almıştır. Denetimli serbestliğin hukuk sistemimize dahil oluşu 2005 yılında yapılmış olan düzenlemelerle gerçekleştirilmiştir. Türk Hukuk Sistemine girmesiyle birlikte cezaevlerindeki mevcut yoğunluğun bir an önce azaltılması adına geçici maddelerle bu sayıların düşürülmesi amaçlanmış ancak bu adımlar atılırken de maalesef ıslah programlarını tamamlamamış ve iyi hallerini ortaya koymamış birçok hükümlünün cezaevlerinden çıkmasının da yolu açılmıştır. Bu nedenle bu tür yanlış uygulamalar denetimli serbestliğin toplum nezdinde af olarak algılanması sonucunu doğurmuştur. Söz konusu bu yanlış anlaşılmanın önüne geçebilmek için denetimli serbestlik kurumundan yalnızca iyi hallerini ortaya koyacak olan kişilerin yararlanması gerekmektedir. Burada devlet bir bakıma suçluya kefil olmaktadır ve bu bakımdan atılacak adımların doğru tayin edilmesi son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Denetimli serbestlik, rehabilitasyon, ceza adalet sistemi.

Abstract

In this article, the probation institution, which originated centuries ago, and had the opportunity to apply with many different names, and reformed the criminals to become an individual of the modern world, is discussed. The probation institution was in practice in the form of postponing a prison sentence that was previously imposed on the person, but in time this method became a participant of the offender in the correctional programs, adapting to the society and examining the movements under the supervision of the persons in charge. The incorporation of probation into our legal system was achieved through the regulations made in 2005. With the introduction of the Turkish Legal System, it was aimed to reduce these numbers with temporary substances in order to reduce the current density in prisons as soon as possible, but unfortunately, many convicts who did not complete their rehabilitation programs and did not reveal their good condition were released. For this reason, such wrong practices have led to the perception of probation as forgiveness before society. In order to prevent this misunderstanding, only those who will demonstrate their good condition should benefit from the probation institution. Here, in a way, the state guarantees the criminal and the steps to be taken in this respect must be determined correctly.

Keywords: Probation, rehabilitation, criminal justice system.

Giriş

Su, toplumsal dzenin korunması için gereken hukuki değerleri zedeleyen insan davranışlarıdır. Ceza, amacı bu değerleri korumak olan ve bu bakımdan ihtiyaç duyulan bir yol olarak tanımlanabilir. Geçmişten günümüzü, suçun önlenmesi ve toplumsal düzenin sağlanması bakımından cezaya başvurulmaktadır. ‘‘Tarih boyunca her toplumda suça rastlanmış olmakla birlikte suçun toplumdaki düzeni bozarak toplumsal yaşamı bozucu etkisinin sonucu olarak toplumun tepkisi de ceza aracılığıyla olmuştur’’ (Türkmen, 2017: 704). Eski dönemlerde ceza kavramı yalnızca intikam duygusunun tatmini şeklinde kullanımdayken, zamanla bu düşünce yerini hukuksal temellere bırakmıştır.

Genel olarak ceza kavramına bakacak olursak iki farklı amaç karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçlardan ilki ceza vermekle kişinin işlemiş olduğu suç neticesinde yapmış olduğu fiilin yanlışlığının acı ektirilmek suretiyle farkına vardırılması iken, (genel nleme fonksiyonu) diğer bir amacı ise kişinin tekrardan aynı hataya düşmemesi amacıyla ıslahı temeline dayanmaktadır (zel nleme fonksiyonu). Genel nleme fonksiyonunda toplumsal düzeni sağlama konusunda korkutuculuk etkisinin önemli bir rolü vardır. ‘‘Ceza, toplumsal kurallara aykırı hareketler sergileyen bir kişiye, hareketlerini toplumsal kurallara uygun hale getirtmek amacıyla kişinin elindeki bazı haklardan mahrum bırakarak yaptığının kötü olduğunu anlatmaya

çalışıp, bir daha bu hakları kaybetmemek için gayret sarf etmesini amaçlar” (Dilberoğlu, 2016: 1519).

1. Cezaların İnfazı

İnfazın asıl amacı, hükümlünün gelecekte suç işlemesinin önüne geçerek, suçlunun toplumdan, toplumun ise suçludan korunmasıdır. Bunun yolu ise suçluların bu süreçte eğitilmeleri mümkün olacaktır. Bu bakımdan bu eğitimi gerçekleştirecek ilgili görevlilerin de topluma kazandırma noktasında gerekli adımları atmaları gerekmektedir. “Çağdaş infaz sistemlerinde gün geçtikçe hükümlünün topluma tekrardan kazandırılması cezanın bedel ödetme amacının önüne geçmektedir” (Akın, 2016: 334). 6291 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un gerekçesinde bahsedildiği üzere uzun süre boyunca ailesinden, işinden, içinde yaşadığı çevreden, ceza infaz kurumunda geçirdiği süre dolayısıyla uzak kalan kişilerin desteğe ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla hükümlünün hiçbir destek faaliyeti olmaksızın bir anda böyle bir dünyaya adım atması oldukça zor olacaktır. Bu bakımdan olabildiğince kontrollü bir şekilde söz konusu bu adımların atılması gerekmektedir. “İnfaz yerine getirilirken, olabildiğince hapis cezalarının zararlı etkileri azaltılarak, düzenlenecek olan programlar kişinin sağlığını korur nitelikte ve insan onurunu koruyacak şekilde gerçekleştirilmelidir” (Şahin ve Özgenç, 2018: 29).

2. Denetimli Serbestlik Sisteminin Ceza Adalet Sistemindeki Yeri

2.1. Hukuki Niteliği

Suç işlemiş bir kişiye ne tür bir yaptırımın uygulanması gerektiği sürekli tartışma konusu olmuştur. Asıl amaç kişiye ızdırap vermek mi? yoksa yaptığı yanlışın farkına varmasını sağlayıp kişiliğinin onarılmasını sağlamak mıdır. Bu sorulara verilecek cevaplar ile yaptırım türü ayrıca şekillenecektir. “Ceza, toplumsal yaşamı saldırılara karşı korumada önemli bir araç olmasının yanında genel ve özel önleme fonksiyonu ile de gerek korkutuculuk özelliği ile suçun önüne geçmek gerekse suçlunun uslandırılarak yeniden sosyalleştirilmesini sağlaması gerekmektedir” (Demirbaş, 2015: 67).

Ceza infaz sistemi, temel hak ve hürriyetler ile ilişkili olmasından dolayı, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının olabildiğince alt sınırdaki tutulması asıl amaç olarak kabul edilmiştir. “Suçlu bulunan kişilerin etkili ve ilkeli olarak cezalandırılması, hapis cezası ile serbest bırakma arasında bir dizi cezanın geliştirilmesini ve uygulanmasını

gerektirir” (Morris ve Tonry, 1990: 3). İşte denetimli serbestlik kurumunun doğunu bunun sonucudur.

2.2. Genel Olarak

Bu sistemin yerinin tayininden önce kavramın ne anlama geldiğinin ve nasıl doğduğunun belirlenmesi daha yerinde olacaktır. Denetimli Serbestlik kurumunun da ortaya çıkış zamanları İngiltere ve Amerika’ya dayanmakla birlikte, kişi hakkında verilmiş olan hükmün infazının gönüllü veya resmi kişiler aracılığıyla gözetlenmesi şeklinde uygulanmakta idi. Ancak zamanla bu uygulamalar yerini, beklenen faydanın da sağlanamaması ile hükmünün cezaevinin dışına çıkartılarak, toplum içerisinde denetlenmesine bırakmıştır. “Denetimli serbestlik esasında, hükümlülerin suç işlemeye sebep olan davranışlarının düzeltilerek ve devamında salıverilme sonrası hükümlülerin takip edilerek, hem mağdurun uğradığı zararın giderilmesi hem de geniş çerçevede toplumun korunması şeklinde açıklanabilir” (Kamer, 2008: 69). Tabi ki toplumun iğerisine karışması rastgele bir şekilde değil, belirli şartlar altında denetim ile sağlanacaktır. Bu bağlamda denetimli serbestlik kurumu ne tam anlamıyla bir infaz biğimi ne de yaptırım biğimi olarak algılanmıştır. Ancak ne olursa olsun ceza adalet sistemi içerisinde yerini almış bulunmaktadır.

2.3. Denetimli Serbestlik Bir İnfaz Biğimi midir? Yoksa Yaptırım Biğimi mi?

Denetimli serbestliği infaz biğimi olarak değerlendirebileceğimiz uygulamalar olsa da tam anlamıyla bir infaz biğimi olduğundan söz etmek pek mümkün değildir. Zira bu kurum suçlunun cezalandırılması sürecinden salıverilme sonrası rehabilitasyon ve destek hizmetleri de dahil biręok adımı içerisinde barındırdığından dolayı kendine özgü bir kurum olduğu söylenebilir. “Denetimli serbestlik bilindiği gibi soruşturma veya kovuşturma evrelerinde, hükmün açıklanmasında ve kısa süreli hapis cezalarının ertelenmesi aşamalarında yardımcı bir kurum olarak görev almış ve bu bakımdan bir yaptırım biğimi olarak düşünölmemiştir” (Yavuz, 2018: 92). Daha sonraları ise yaygın olarak kullanılmaya başlamış ve tüm süreçlerde yer almıştır. Türk Ceza Adalet Sistemi içerisinde de genel olarak baktığımızda tam anlamıyla bir yaptırım türü olarak görölmelerinden ziyade daha çok yaptırımların ve tedbirlerin yerine getirilmesi noktasında tamamlayıcı bir kurum olarak dikkat çekmektedir.

3. Denetimli Serbestlik Kurumunun Ortaya Çıkış Nedenleri

Bu başlık altında Denetimli Serbestlik sisteminin ortaya çıkmasının altında yatan temel nedenler ve bu sisteme duyulan genel ihtiyaç hakkında bilgi verilecek olup bu nedenler sırayla incelenecektir.

3.1. Tutuklamaya Alternatif Bir Tedbir ve Aşırı Kalabalıklaşmanın Önüne Geçme Düşüncesi

Denetimli serbestlik sistemi öncesinde tutuklama tedbiri için alternatif bir tedbirin bulunmaması ve dolayısıyla verilecek olan cezalarda yalnızca bu tedbirin uygulanması çoğu kez orantısız bir sonuç doğurmakta ve bu da adalet sistemini zedelemekteydi. Denetimli serbestlik sisteminin ceza adalet sistemine dahil oluşu ile birlikte bu ölçüsüz ceza kavramı biraz olsa da yumuşatılmıştır. Zira tutuklama tedbirine başvurabilmek son çare olmalıdır. Bu tedbirden önce uygulanabilirliği olan başka bir tedbir var ise öncelik ona verilmelidir. Örneğin somut bir olayda tutuklama nedenleri var olsa bile yargılamanın daha sağlıklı yürütülmesini mümkün kılacak ise 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilmiş bir yenilik olan adli kontrol tedbirine başvurulması yerinde olacaktır. Aksi halde her suçun yaptırımının hapis cezası olması cezaevlerindeki mevcut doluluk oranlarının daha da artmasına sebebiyet verecektir. Bu bakımdan cezalara uygulanacak yaptırımlar bireyselleştirilerek ve suçlunun kişisel özellikleri göz önüne alınarak ona uygun şekilde ıslah programlarının uygulanması gerekmektedir.

3.2. Cezaevlerinin Olumsuz Havasından Uzaklaştırma İhtiyacı

Daha önceden değindiğimiz cezanın amacının ne olduğu konusundan yola çıkarsak, cezanın amacının kişiye ızdırap vermekten çok ona yaptığının yanlış olduğu düşüncesini aşılacak uygulanacak yol olmalıdır. Bu bakımdan suç işlemiş bir kişiyi dört duvar arasına kapatarak hayatla olan bağlantısının kesilmesi, onun bir daha dış dünya ile sağlıklı bir ilişki kuramayacağı anlamına gelmektedir. Bu da suçlunun karamsar bir ruh haline bürünmesine ve dışarı çıktığında bu karamsarlığını topluma karşı tekrardan yansıtmasına sebebiyet verecektir. Buna karşın kişinin ailesi, çevresi, dostları veya akrabaları ile iletişiminin devamının sağlanması ile bu olumsuz etkiler en düşük seviyede tutulup, suçlunun tekrardan toplumun sağlıklı bir bireyi haline dönüşmesinin yolu açılabilir.

3.3. Salıverilme Sonrası Denetimlerin Yapılarak Psiko-Sosyal Yardımların Gerçekleştirilmesi

Süresi dolmadan ceza infaz kurumundan çıkarılan hükümlülerin kendi hallerine bırakılmaları düşünülemez ki zaten vaktinden önce salıverilmelerinin altında yatan sebeplerden biri de toplum içerisindeki hal ve hareketlerinin takip edilmesi ve yüklenen yükümlülüklerle uyup uymayacağına tespitidir. Belirtmek gerekir ki bu hak tüm hükümlülere değil yalnızca iyi hallerini ortaya koyan hükümlülere tanınmış bir haktır. Bir nevi bu kişilerin ödüllendirilmesi şeklinde düşünebiliriz. Aksi halde bu sistemin rutinleşmesi ve herkes için uygulanabilir olması ulaşılmak istenen amacı da oldukça düşürecektir. İşlenen suç dolayısıyla kişilerin gerek ekonomik anlamda kayba uğramalarının ve geçimlerinin sağlanması noktasında sıkıntıya düşmelerinin, gerekse psikolojik anlamda yıpranmış olmalarının neticesinde bazı psikolojik ve sosyal yardım hizmetlerine ihtiyaç zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçların giderimi için 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ile Denetimli Serbestlik Müdürlükleri ve Koruma Kurulları kurulmuş ve bu kurullar zarar gören kişilerin mağduriyetinin giderilmesi için görevlendirilmişlerdir.

3.4. Suça Sürüklenen Çocukların Korunması

“Çocuklar içinde buldukları riskler dolayısıyla yasalardaki suç olarak tanımlanan fiilleri işledikleri için ceza adalet sistemi içerisinde yer almaktadırlar” (Karataş, 2017: 6).

Çocukların cezai sorumlulukları, kusur yeteneğine göre belirlenmekte olup, TCK’da kusur yeteneğinin ne olduğuna dair herhangi bir tanım mevcut olmasa da kanunun 31. ve 32. maddeleri dikkate alındığında kusur yeteneğinin, kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ile davranışlarını yönlendirme kabiliyetinden oluştuğu kabul edilmektedir (Balcı ve Öztürk, 2019: 223).

Türk Ceza İnfaz Hukukunda suça sürüklenen çocuklar bakımından hapis cezalarına veya özgürlüğü kısıtlayıcı diğer tedbirlere, 2005 yılındaki getirilen değişiklikler ile en son çare olarak başvurulacağı ilkesi benimsenmiştir. Bu kapsamda TCK, CGTİHK, CMK ile ÇKK’da suça sürüklenmiş bulunan çocukların, toplum içerisindeki denetimleri sağlanarak mevcut cezalarının bu yönde tamamlanmasını sağlayan hükümler getirilmiş olup, ceza infaz kurumlarının olumsuz havasını solumalarının bir bakıma önüne geçilmiştir.

Bu bakımdan Çocuk tanımı, ceza indirimi, zaman aşımı sürelerinin kısalığı, kısa süreli hapis cezalarının seçenек

yaptırımlara çevrilmesi, çocuğa karşı işlenen suçların nitelikli hal sayılması, tekrür hükümlerinin ve belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbirlerinin uygulanmaması ve çocukları suçta kullananlar ile suça teşvik ve azmettirenlerin cezalarının artırımı tabi tutulması gibi durumlar dolayısıyla önem taşımaktadır (Gerçekler, 2018: 147).

4. Denetimli Serbestlik Sisteminin Uygulama Esasları

Hukuk sistemimizde denetimli serbestlik tedbiri başlı başına bir yaptırım türü olarak öngörülmemiştir. Bu yüzden denetimli serbestlik tedbiri, hapis cezalarında ya da belirli güvenlik tedbirlerinin infazı sürecinde tamamlayıcı bir kurum olma özelliğine sahiptir. Şüpheli hakkında herhangi bir cezaya hükmedilmeden önce de denetimli serbestlik kararı vermek mümkündür. Aşağıda denetimli serbestlik tedbirinin uygulanabileceği haller incelenecektir.

4.1. Şüpheli Hakkında Cezaya Hükmedilmeden Önceki Denetimli Serbestlik Tedbiri

“Kişi hakkında herhangi bir cezaya hükmedilmeden önce de denetimli serbestlik kararı verilmesi mümkündür. Suç işlemek kastıyla örgüt kurma suçu ile ilgili olarak etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanan sanık hakkında eğer ki ceza verilmeyecekse, mahkeme tarafından denetimli serbestlik kararı verilebilir” (TCK md.221/5).

4.2. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı İle Uygulanan Denetimli Serbestlik Tedbiri

Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması kurumunun amacı, söz konusu bu haktan yararlanacak olan sanığın cezasının infazının bir kenara bırakılarak ona tekrardan şans verilip topluma kazandırılmaya çalışılmasıdır. Bir bakıma bu kurum ile kişiye cezasını ceza infaz kurumuna gönderilmeden yine toplum içerisinde çekme yolu açılmıştır. “Bu kararın verilmesi ile birlikte kişi 5 yıllık¹ bir denetim süresine tabi tutulacak ve söz konusu bu denetim süresi zarfında kişi hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle yeniden bir H.A.G.B kararının verilemeyeceği belirtilmiştir” (CMK md. 231/8). Sanığın bu haktan kendi isteği ile yararlanmayı talep etmesi gerekirken ayrıca mahkeme tarafından öncesinde kasıtlı bir suç nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı verilmemiş olan sanığın gerek davranışları gerekse kişisel özellikleri de dikkate alınarak tekrardan suça yönelip yönelmeyeceğinin iyice tespit

¹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 23/1. maddesine göre denetim süresi çocuklarda 3 yıl olarak düzenlenmiştir.

edilip, kamunun uğradığı zararın da giderilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. “Kişi ile ilgili bu yönde bir karar verilmesi durumunda kişi ne tam anlamıyla mahkûm sayılmakta ne de beraat etmiş sayılmaktadır” (Kaya, 2013: 414).

CMK'nın 231/8. maddesine göre, sanığa denetim süresi zarfında denetimli serbestlik tedbiri olarak bir takım yükümlülükler yüklenebileceğini öngörmüştür. Söz konusu bu yükümlülükler mahkeme tarafından bir yılı geçmemek kaydıyla belirlenir ve sanığın da bu yükümlülüklere uygun davranması gerekir. Denetim süresinden sonra verilecek karar, kişinin bu süre zarfında sergileyeceği davranışlarına göre şekillenecektir. Denetim süresi boyunca herhangi bir kasıtlı suç işlemeyip, yüklenmiş olan yükümlülüklere uygun davranan kişi hakkındaki açıklanması geriye bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir². “Bu karşın denetim süresi içerisinde kasıtlı bir suç işleyen ve kendisine yüklenmiş olan yükümlülüklere aykırı hareket eden kişi hakkında açıklaması geriye bırakılan hüküm açıklanır” (CMK md.231/11).

4.3. Koşullu Salıverilmeden Yararlanılması İle Birlikte Denetim Süresi Zarfındaki Denetimli Serbestlik Tedbiri

Hapis cezasına mahkûm edilmiş bir insanın ceza infaz kurumuna konulması ile birlikte buradan çıkmak için etkin bir pişmanlık duyması beklenilmektedir. “Hürriyeti bağlayıcı cezaların amacı, suçluların tekrardan topluma kazandırılması olmakla birlikte, suçlunun cezaevinin olumsuz koşullarında kişiliğini geliştirip, özgür yaşamın bir bireyi haline gelme olasılığının da pek mümkün olmamasından dolayı, bu amacın gerçekleşmesi, ancak özgür yaşama uyum yoluyla gerçekleştirilebilecektir” (İçel, 2018: 708). “Mahkûm kurtuluş için bir ümit ışığı görmezse, içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulması için gayret sarf edip, topluma yeniden adapte olamaz” (İçel, 2018: 708). “Bu kurum sayesinde, kişinin özgürlüğüne kavuşma ümidi ve beklentisi, kişiyi kendi için hazırlanan ıslah ve terbiye programlarına uygun davranmasına ve iyi halli olmasına teşvik edecektir” (Özgenç, 2019: 731). “Koşullu salıverilme aslında, birey suçlu da olsa onu kaybetmek istemeyen toplum ile hatasından dönmek isteyen kişi arasında imzalanan bir çeşit şarta bağlı sözleşmedir” (Şen ve Başer, 2019: 18).

²CMK md. 231/10: “Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklere uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesine karar verilir.” denilmektedir.

“Denetim süresi içerisinde koşullu salıverilen kişinin belirli yükümlülükleri yerine getirmeye ya da denetime tabi tutulması olanaklarının getirilmesiyle denetim süresinin başına buyruk bir halden çıkması amaçlanmaktadır” (Özbek vd., 2019: 454). Bu bakımdandır ki koşullu salıverilen hükümlüye bu süre zarfında bazı yükümlülükler yüklenebilir ya da yine bu süreçte hükümlüye rehberlik edecek uzman kişiler görevlendirilebilir. Uygulanacak olan bu denetim süresi dâhilinde ve CGTİHK’nın 107/9. maddesinde; hükümlüye destek olmak ve yol göstermek maksadıyla uzman kişiler bu süre zarfında hâkim tarafından görevlendirilebilir. Görevlendirilen bu uzmanlar hükümlüye yol göstererek onu içinde yaşadığı olumsuz çevreden tutmak ve daha düzgün bir yaşam sürmesi bakımından yönlendirirken ayrıca hükümlünün eğitim gördüğü veya çalıştığı yerdeki kişilerle görüşüp, en nihayetinde suçlunun hareketleri, sorumluluk bilincindeki değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu gibi konularda 3’er aylık raporlar düzenleyerek hâkime verileceği şeklinde düzenlenmiştir.

Toplanan tüm bu bilgi ve belgeler ışığında hâkim, bir kaniya vararak, denetim süresinin tedbir uygulanmadan ve herhangi bir yükümlülüğe gerek olmadan geçirilmesine karar verebileceği gibi, tedbir ve yükümlülükleri denetim süresi içerisinde de kaldırabilir.

4.4. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımların İnfazı Sürecindeki Denetimli Serbestlik Tedbiri

Kısa süreli hapis cezaları, 5237 sayılı TCK’da, 1 yıl veya daha kısa süreli hapis cezaları olarak tanımlanmıştır. Haklarında kısa süreli hapis cezası verilen kişilerin gerek devlete yükleyecekleri maddi külfet, gerek cezaevlerindeki aşırı yoğunluk, gerekse kısa süreli hapis cezalarının caydırıcılığının çok fazla olmayışı, bu kurumdan beklenen amacı tam olarak karşılayamayacaktır. “Her suç ve suçlunun yapısı aynı olmadığından dolayı kişinin ıslahında hangi sürenin işe yarayacağını tespit etmek pek mümkün değildir” (Eşitli, 2016: 66). Karşılaşılabilecek bu sıkıntıların önüne geçilebilmesi bakımından, “Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar” kurumu ortaya çıkmıştır. TCK’nın 50. maddesinde bu yaptırımlar düzenlenmiştir³.İlgili madde metninin gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir; “Belli bir süreyle hapis cezasına mahkûm olmak, cezanın uyarı fonksiyonunu ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayabilir. Kişi, gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psişik ve ahlaki eğilimleri itibarıyla tesadüfî suçlu özelliği taşıyabilir. Bu kişilerin mahkûm

³ Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, eski 647 sayılı eski infaz kanununun 4. maddesinde düzenlenmesine karşın, eski 765 sayılı TCK’da yer almamıştır.

oldukları cezanın infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir zorunluluk göstermeyebilir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezalarının infaz kurumunda çektirilmesinin doğurduğu sakıncalar nedeniyle, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan kişinin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi gerekebilir.”

4.5. Hapis Cezasının Ertelenmesi İle Başlayan Denetim Süresi Zarfında Hükümlü Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri

Erteleme kurumu, işlemiş olduğu bir suç nedeniyle hakkında hüküm verilen bir kişinin cezasının infazının, mahkemece o kişinin bir daha suç işlemeyeceğine kanaat getirmesi halinde, belirlenecek olan deneme süresinin sonunda cezanın infaz edilmiş sayılmasına yol açan bir kurumdur. “Erteleme kurumu genel itibariyle, ilk defa hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmiş kişileri, cezaevinin olumsuz koşullarından kurtarmak, suçluyu iyi halli olmaya yönlendirmek ve daha önemlisi cezaların bireyselleştirilmesine olanak sağlaması bakımından bugün için önemli bir infaz yöntemi olduğundan söz edilebilir” (Koca ve Üzölmez, 2019: 585). “Erteleme kurumu 765 sayılı Mülga Ceza Kanununda “bir koşullu af” olarak düzenlenmiş iken, 5237 sayılı TCK’da “hapis cezasının sakıncalarını gidermeye yönelik kurumlar arasında” ve “ bir ceza infaz kurumu” olarak öngörölmüştür” (Balcı ve Öztürk, 2019: 206). “Erteleme ve buna benzer kurumlara hâkim olan ana fikir, failin hakkında yerine getirilecek olan cezaya, iyi hal ve yine failin kendi gayretiyle engel olunarak feragat edilmesidir” (olak ve Altun, 2005: 1). Cezası ertelenen hükümlü hakkında belirlenecek denetim süresi içerisinde, bazı yükümlölükler belirlenebileceği gibi rehberlik görevini yürütebilecek bir uzman kişi de görevlendirilebilir. “Bu bakımdan cezanın ertelenmesi kurumu “af” dan ayrılmakta ve suçluların yeniden sosyalleştirilmesi amacına hizmet etmektedir” (Özbek, 2019: 326). Ertelemeye ilişkin uygulamaların hepsinin denetimli serbestlik ile ilişkisinin olduğunu söylemek doğru değildir. “şöyle ki mahkemeler tarafından hükümlünün kişiliği ve sosyal durumu da göz önünde bulundurularak denetim süresi zarfında herhangi bir yükümlölüğün belirlenmemesi ya da uzman kişilerin görevlendirilmemesi durumunda denetimli serbestliğe ilişkin bir uygulamanın yapıldığından söz edilemez” (Yavuz, 2019: 120). “Söz konusu bu denetim süresinin hüküm tarihinden itibaren değil, hükmün kesinleşmesi tarihinden itibaren işletilmesi gerekir ki zira yeni TCK’da erteleme kurumu bir tür infaz rejimi olarak düzenlenmiştir” (Özgenç, 2019: 780).

4.6. Kullanmak İçin Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek Veya Bulundurma Ya Da Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Kullananlar Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri

5237 sayılı TCK'nın 191. maddesinin birinci fıkrasında kullanmak için uyuşturucu veya uyarı madde satın alanlar, kabul edenler veya bulunduranlar ile bunları kullanan kişilerin iki yıldan beş yıla kadar cezalandırılacakları düzenlenmiştir. Madde metninin devamı olan üçüncü fıkrasında ise erteleme süresi boyunca asgari bir yıl olarak denetimli serbestlik tedbirine hükmolunabileceği belirtilerek, söz konusu bu sürenin Cumhuriyet savcısının kararıyla üçer aylık süre dilimleriyle bir yıla kadar da uzatılabileceği düzenlenmiştir.

Hakkında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişi, ihtiyaç duyulması halinde denetimli serbestlik süresi zarfında tedaviye de tabi tutulabilir. Şüphelinin bu süre içerisinde kendisine yüklenmiş olan yükümlülüklerine uygun hareket ettiği ve yasaklara riayet ettiği takdirde, kişi hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresince, kişinin yüklenmiş olan tedavi uygulamaları ve yükümlülüklerine aykırı hareket etmesi, kullanmak üzere uyuşturucu ve uyarıcı madde alması, bulundurması ve kabul etmesi veya bu maddeleri kullanması durumunda, kişi hakkında kamu davasının açılacağı, ilgili maddenin dördüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Kamu davasının açılmasının ardından birinci fıkrada belirtilen suçun tekrar işlenilmiş olduğu iddiası neticesinde açılacak soruşturmada, ikinci fıkrada⁴ düzenlenmiş kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir.

4.7. Denetimli Serbestlik Yasasından Yararlanmak İsteyen Hükümlünün Son 6 Aynını Açık Cezaevinde Geçirmesi Şartı

Söz konusu bu şart, 01.01.2016 tarihinde yürürlüğe giren 5275 sayılı CGTİHK'nın geçici 4. maddesi gereğince, 31.12.2020 tarihine kadar uygulanmayacaktır. Dolayısıyla, denetimli serbestlikten yararlanmak suretiyle tahliye olmak isteyen hükümlülerin, 31.12.2020 tarihinden sonra, son 6 aylarını açık cezaevinde geçirmiş olmaları gerekecektir. Belirtmek gerekir ki mevcut uygulamada denetimli serbestlikten yararlanmak için 6 ay açık cezaevinde⁵ kalma şartı gerekli

⁴ "Bu suçtan dolayı ... beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir..." (TCK: 191/2)

⁵ Suç işleyen bazı kişiler direkt olarak açık ceza infaz kurumuna gönderilmektedir. 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanununun Geçici 3. maddesine göre;

olmayıp, yalnızca hükümlünün açık cezaevine geçiş hakkının bulunması yeterli görölmektedir.

Hükümlünün, 671 sayılı KHK(Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname) md.32 kapsamına girmesi durumunda, denetimli serbestlikten faydalanabilmesi için denetimli serbestliğin ön şartı olan açık ceza infaz kurumuna geçiş hakkının kazanılmış olmasına bağlı olup, söz konusu bu şartın gerçekteşip gerçekteşmediğinin tespiti, yönetmelik hükümlerine göre yapılacaktır (şen, 2019: 477).

Buna göre kişinin hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanabilmesi için üç şart aranmaktadır. Hükümlü açasından aranan bu şartlar ise;

1. Cezasının son altı ayını kesintisiz olarak açık ceza infaz kurumunda geçirmesi
2. Koşullu salıverilmesine bir yıl ve daha az sürenin kalmış olması ve
3. İyi halli olmasıdır.

Bu üç şartın gerçekteşmesi durumunda ve ayrıca hükümlünün talebi halinde, hükümlünün cezasının infazının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmı için denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına infaz hâkimliğince karar verilebilir(CGTİHK md.105A/1).

4.8. Covid-19 Pandemisi Nedeniyle Getirilen Yeni Ceza İnfaz Düzenlemesi

Bilindiği üzere tüm dünyayı tehdit eden Covid-19 salgını sebebiyle cezaevlerindeki mahkûmların durumunun ne olacağı merak konusuydu. Cezaevlerindeki mevcut yoğunluk mahkûmlar açasından oldukça büyük bir risk oluşturmaktaydı. Bu bakımdan bu riskin önüne geçebilmek adına cezaevlerindeki yoğunluğun azaltılması yolu seçildi. 14.04.2020 tarihinde kabul edilen 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yeni ceza infaz düzenlemeleri yapılmıştır. Buna göre söz konusu bu kanunun 53. maddesinin (5275 sayılı Ceza ve

Terör suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar hariç olmak üzere;

- a) Kasıtlı suçlardan toplam üç yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm olanların,
- b) Taksirli suçlardan toplam beş yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm olanların,
- c) Adli para cezasının infazı sürecinde tazyik hapsine tabi tutulanların, cezaları doğrudan açık ceza infaz kurumlarında yerine getirilir. Bu fıkra hükümleri 31/12/2022 tarihine kadar uygulanır.

Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a eklenen Geçici 9. Madde) 5. fıkrasında

Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle, açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumunda bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlüler, 105/A maddesi kapsamında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına karar verilen hükümlüler ve 106 ncı madde veya diğer kanunlar uyarınca denetimli serbestlik tedbirinden yararlanan hükümlüler, 31/5/2020 tarihine kadar izinli sayılır. Salgının devam etmesi hâlinde bu süre, Sağlık Bakanlığının önerisi üzerine Adalet Bakanlığı tarafından her defasında iki ay geçmemek üzere üç kez uzatılabilir. Bu fıkra uyarınca izinli sayılanlar hakkında 95 ve 97 nci madde hükümleri uygulanır

şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca ilgili kanunun 52. maddesine eklenen geçici 6. maddede ise

30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu (madde 87, fıkra iki, bent d), işkence suçu (madde 94 ve 95), eziyet suçu (madde 96), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir yıl”lık süre, “üç yıl” olarak uygulanır”

şeklinde düzenleme yapılarak 1 yıl olan denetimli serbestlik süresi 3 yıla çıkartılarak yine cezaevlerindeki yoğunluğun biraz olsun önüne geçebilmek hedeflenmiştir. Bir başka adım olarak ise mevcut düzenlemede koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanmak isteyen bir kimsenin cezaevinde geçirmesi gereken sürenin 2/3 lük kısmını iyi halli olarak geçirmesi gerekirken, yeni düzenlemeyle bu oran 1/2 'ye düşürülerek yine cezaevlerindeki mahkumların infazlarının denetimli serbestlik suretiyle dışarıda çektirilmesi ve bu sayede salgının kontrol altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir.

5.Topluma Yeniden Kazandırmada Denetimli Serbestliğin Rolü (Resosyalizasyon)

CGTİHK md.3’de infazın temel amacı, bireyin sosyalleşmesine katkı sağlayarak, toplum kurallarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan bir yaşama uyumunu sağlamaktır. “Diğer yandan cezanın da amaçlarından biri olan özel önleme amacı, suç işlemiş olan failin toplum bakımından zararsız ve güvenilir bir kişi haline getirilip resosyalize edilmesi ve tekrardan topluma kazandırılarak, suç işlemekten uzaklaştırılmasıdır” (Şahin ve Özgenç, 2019: 21). Bu bakımdan bireyin tekrardan toplumun bir bireyi haline dönüştürülebilmesi için gerekli adımların atılarak iyileştirme programları ile bu yolda hareket edilmelidir. Bunu gerçekleştirirken rehberlik ve psikolojik sosyal yardım uygulamalarından yararlanılabilir. “Yeniden sosyalleştirme, hükümlünün gelecekte sorumluluk bilincine sahip bir şekilde suçsuz bir yaşam sürebilmesi yeteneğini kazandırmak maksadıyla cezaevindeki gösterilen gayretlerin toplamıdır” (Demirbaş, 2015: 259).

Denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında, ihtiyaç halinde ya da mahkeme tarafından kişiye rehberlik edecek bir uzman kişinin görevlendirilmesi durumunda bu duruma uygun bir çalışma planlanır. Hayata geçirilecek bu çalışmalar, eğitim ve iyileştirme bürolarındaki uzman kişiler aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu bakımdan topluma yeniden kazandırma noktasında kişiye verilecek eğitim-öğretim hizmetleri, uzman kişiler aracılığıyla uygulanacak terapiler ve danışmanlık ve rehberlik uygulamaları veya kişiye hayatını idame ettirebilmesi adına bir meslek kazandırma şeklinde farklı adapte yolları mevcuttur. Bunun yanı sıra infaz mevzuatımızda da topluma yeniden kazandırma ya ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Uygulanan tüm bu uygulamaların ortak amacının temelinde yine toplumu koruma düşüncesi yatmaktadır.

Sonuç

Denetimli serbestlik kurumu, kökeni çok eskilere dayanan ve kişiye işlemiş olduğu suçtan dolayı ağır bir şekilde cezalandırılmasından öte, onun da insan olduğunu ve onu bu tür suçlara iten faktörlerin yine toplumun yapısından kaynaklanabileceği gerçeğinin bir sonucu olarak, kişinin işlemiş olduğu suçtan dolayı cezasının yine toplum içerisinde ve topluma uyum sağlayabilmesi adına uygulanacak ıslah programları ile adaletin sağlam biçimde onarılması yolunu seçmiştir. “Toplumdan uzak bir ortamda, sadece idarenin atadığı görevliler ile toplum ile uyum sağlama imkânı gerçeklikten uzaktır. Bu sebeple gönüllü sayısının artırılması ve toplum içerisinde

sosyalleşme ve özellikle de aile bireyleri ile tahliye süreci öncesinde bağların devam ettirilmesi sağlanmalıdır” (Cihan vd., 2016: 71). Zira kişinin işlemiş olduğu suç neticesinde, cezasının, onun yapmış olduğu hatadan farkı olmaksızın aynı şekilde ona ızdırap vermesi, onun kişiliğine hiçbir katkı sağlamayacağı gibi, kişi cezaevinden çıktıktan sonra da o süre zarfında içinde bulunmuş olduğu cezaevinin olumsuz koşulları, hükümlülerin psikolojilerinde kapanmayacak yaralar açacak ve kişi cezaevinden çıktığı andan itibaren, daha vahşi bir hal alarak bunun bedelini yine topluma karşı ödetme yolunu seçecektir. Bu bakımdan devlet, suçluyu düşman olarak görmemeli ve onun da bu toplumun bir parçası olduğu gerçeğinden hareket ederek, kişinin toplumla olan bağlarının yeniden onarılmasına elinden geldiğince olanak sağlamalıdır. Kişiyi bu tür hareketlerde bulunmaya içinde yaşadığı toplumun ittiği unutulmamalıdır. Kısaca devlet kişiye kefil olmalı ve onun toplumun sağlıklı bir bireyi olduğu gerçeğine inandırmalıdır. Cezaevine kapatılmış bir kişiyi hiçbir iyileştirme programına tabi tutmadan gelişigüzel bir şekilde yabancılaştığı toplumsal hayata empoze etmeye çalışmak oldukça büyük bir risk barındırmaktadır. Bu riski ortadan kaldırmak için de bu adımlar oldukça önem arz etmektedir. Görevlilerin de bu bilinçle hareket etmeleri gerekir ki, onların atacağı adımların kişinin hayatını yönlendirmede ve dolaylı olarak toplumu korumada oldukça önemli bir yere sahip olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Akın, A. (2016). *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Balcı, F., & Öztürk, S. (2019). *Hüküm Kurma ve Cezanın Belirlenmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Cihan, E., Cankurt, E., & Kitapçioğlu, T. (2016). *Denetimli Serbestlik*. *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(3), 51-75.
- Çolak, H., & Altun, U. (2005). *Yeni Türk Ceza Kanununda Cezaların Ertelenmesi*. *Adalet Dergisi*, (26).
- Demirbaş, T. (2015). *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dilberoğlu, A. (2016). *Ceza ve Güvenlik Tedbillerinin Amacı ve Niteliği*. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 1517-1544.
- Gerçeker, H. (2018). *Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İçel, K. (2018). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş..
- Kamer, V. K. (2008). *Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi*. *Adalet Dergisi*, (31), 69-80.

- Karataş, Z. (2017). *Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamasında Sosyal Hizmet Müdahalesinin Önemi. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 1-20.*
- Kaya, E. (2013). *İnsan Hakları Açısından Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması. Ankara Barosu Dergisi, (3), 411- 436.*
- Koca, M., & Üzülmöz, İ. (2019). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Morris, N., & Tonry, M. (1990). *Between Prison and Probation: Intermediate Punishment In A Rational Sentencing System.* New York: Oxford University Press.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K., & Bacaksız, P. (2019). *Ceza Genel Hukuku Temel Bilgiler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö. (2019). *İnfaz Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. (2019). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şahin, C., & Özgenç, İ. (2019). *İnfaz Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şahin, C., & Özgenç, İ. (2018). *Türk İnfaz Hukuku Bilgisi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. (2019). *Yorumluyorum -XX-.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E., & Başer, B. (2019). *Koşullu Salıverilme Denetimli Serbestlik Ceza İnfaz Sorunları.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türkmen M. (2017). *Cezaya Alternatif Bakışlar ve Yeni Bir Disiplin Olarak Ceza Sosyolojisinin İmkanlılığı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(52), 703-720.*
- Yavuz, H. A. (2018). *Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yavuz, H. (2019). *Denetimli Serbestlik.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.